

เดินหน้าค้นคว้าพัฒนาพืชท้องถิ่นในเขตพื้นที่ภาคตะวันออก^๑

สาส์น ชินสถิต

สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ ๖

กรมวิชาการเกษตร

ภาคตะวันออกประกอบด้วย ๗ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา สระแก้ว ปราจีนบุรี ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด มีพื้นที่ประมาณ ๒๑ ล้านไร่ ในปี ๒๕๕๔ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร ๑๒,๒๖๗,๐๑๓ ไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ๒๕๕๖) คิดเป็นร้อยละ ๕๘ ของพื้นที่ทั้งหมด นอกจากนี้จะเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกที่สำคัญแล้ว ยังมีพืชท้องถิ่นที่มีความสำคัญในพื้นที่ ที่มีมูลค่าการผลิตและการบริโภคในแต่ละปีมากกว่า ๒,๐๐๐ ล้านบาท เช่น สับปะรดตราดสีทอง สละ และกล้วยไข่ ในปี ๒๕๕๗ มีพื้นที่ปลูก รวมกันประมาณ ๖๒,๐๔๖ ไร่ มีมูลค่า ๑,๗๐๖ ล้านบาท (สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี, ๒๕๕๗) นอกจากนี้มีพืชชนิดอื่น ๆ อีก ได้แก่ สำรอง มะม่วงหิมพานต์ ไข่ หมากรูด และพืชผักสมุนไพรต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งพืชท้องถิ่นเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นพืชเฉพาะถิ่นที่ทำรายได้ให้เกษตรกรรายวัน รายเดือน และรายปี ช่วยทดแทนรายได้ในช่วงที่พืชเศรษฐกิจเช่น ยางพารา มันสำปะหลัง และข้าว มีราคาตกต่ำ ช่วยทำให้เกษตรกรในพื้นที่ภาคตะวันออกสามารถดำรงชีพอยู่ได้ ถึงแม้ว่าพื้นที่ปลูกมีน้ำน้อยไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตรที่ใช้น้ำมาก แต่พืชท้องถิ่นสามารถปลูกได้และสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรเป็นความมั่นคงทางอาหาร ช่วยอนุรักษ์พันธุกรรมพืชท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพ เนื่องจากสามารถปลูกเป็นพืชร่วม พืชแซมแบบผสมผสานได้ดี นอกจากนี้ยังมีโอกาสเป็นพืชที่มีศักยภาพเพื่อการส่งออกในอนาคตอีกด้วย แต่พบว่าการผลิตพืชท้องถิ่นเหล่านี้ประสบปัญหาด้านเทคโนโลยีในการผลิต ทั้งปัญหาปริมาณผลผลิต และคุณภาพผลผลิตต่ำ โรคแมลงศัตรูพืชเข้าทำลาย ขาดเทคโนโลยีที่เหมาะสมในพื้นที่ รวมทั้งพืชท้องถิ่นบางชนิดมีความเสี่ยงสูงที่จะสูญพันธุ์และค่อยๆ หายไปจากพื้นที่ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ ๖ ได้ดำเนินงานโครงการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับพืชท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่อง โดยแบ่งกลุ่มของพืชท้องถิ่นที่ดำเนินงานวิจัยตามศักยภาพทางเศรษฐกิจและความสำคัญดังนี้

๑. พืชท้องถิ่นที่มีศักยภาพและมูลค่าทางการตลาด ได้แก่ สับปะรดตราดสีทอง สละ กล้วยไข่ มะม่วงหิมพานต์ ไข่ตองศรีปราจีน สำรอง และหมากรูด
๒. พืชท้องถิ่นที่มีความเสี่ยงใกล้จะสูญพันธุ์ หรือมีปัญหาในการนำมาผลิตในเชิงการค้า ได้แก่ สำรอง ลานและ กระชับ
๓. พืชท้องถิ่นที่มีศักยภาพในด้านสมุนไพร เวชภัณฑ์ด้านสุขภาพ และเครื่องสำอาง ได้แก่ ว่านสาวหลง เปราะหอม และว่านนางคำ

จากความสำเร็จและปัญหาที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิต และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวของพืชท้องถิ่นในพื้นที่ภาคตะวันออกดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ ๖ จึงได้ดำเนินงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตพืชท้องถิ่น ในปีงบประมาณ ๒๕๕๕ โดยมีพืชที่อยู่ระหว่างดำเนินงานวิจัยและพัฒนาตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ จำนวน ๗ ชนิด ได้แก่ สับปะรดตราดสีทอง กล้วยไข่ สละ สำรอง มะม่วงหิมพานต์ ไข่ และว่านสาวหลง นอกจากนี้ได้จัดทำข้อเสนอโครงการวิจัยและพัฒนาเพิ่มเติมในปีงบประมาณ ๒๕๖๑ โดยเสนอผ่านคณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะกรรมการบริหารสวพ.๖ เมื่อวันที่ ๙-๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๕ จำนวน ๕ พืช ได้แก่ หมากรูด ลาน กระชับ เปราะหอม และว่านนางคำ เพื่อเป็นการยกระดับผลผลิตทั้งด้านปริมาณ คุณภาพ และเพิ่ม

^๑ เอกสารประกอบการบรรยาย งานประชุมวิชาการประจำปี ๒๕๕๕ กรมวิชาการเกษตร ระหว่างวันที่ ๒๐ - ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๕ ณ โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน จ.ชลบุรี

ศักยภาพในการผลิตเชิงการค้า รวมทั้งแก้ปัญหาให้กับเกษตรกรในพื้นที่ภาคตะวันออก ตลอดจนทำให้เกษตรกรมีทางเลือกในการผลิตพืชนอกเหนือจากพืชเศรษฐกิจหลัก โดยได้จัดทำงานวิจัยและพัฒนาพืชท้องถิ่นตามยุทธศาสตร์ แผนงานวิจัย และโครงการวิจัยตามรายละเอียดดังนี้

ยุทธศาสตร์ในการวิจัยและพัฒนาพืชท้องถิ่นภาคตะวันออก

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี			
แผนงาน	เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	โครงการ/การทดลอง
๑. การวิจัยและพัฒนา ด้านพันธุ์	ได้พันธุ์พืชท้องถิ่นที่มี ศักยภาพหลากหลาย ตรงตามความต้องการของ ตลาด	เกษตรกรนำพันธุ์ใหม่ที่ได้ ไปขยายผลเชิงการค้า	๑. ศึกษาการเจริญเติบโตและให้ผลผลิตของ ต้นสำรองจากแหล่งปลูกต่างๆ ๒. ทดสอบพันธุ์มะม่วงหิมพานต์ที่เหมาะสม ในพื้นที่ ๓. ศึกษาการเจริญเติบโตของไม้ ๑๐ พันธุ์ ที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่
๒. การวิจัยและพัฒนา ด้านเทคโนโลยีการผลิต พืชท้องถิ่น	๑. ได้เทคโนโลยีการผลิตที่ ดี เหมาะสมกับพื้นที่ และ ตรงตามความต้องการของ ตลาด	มีผลผลิตคุณภาพใน ปริมาณที่เพิ่มขึ้นและ กระจายตลอดปี	๑. ศึกษาเทคโนโลยีการควบคุมทรงพุ่ม สำรองในสภาพในแปลงปลูก ๒. ศึกษาเทคโนโลยีการชักนำให้สำรอง ออกดอก ๓. ทดสอบและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต มะม่วงหิมพานต์ในพื้นที่ ๔. ศึกษาการปลูกไม้ตงศรีปราชญ์เพื่อการ ผลิตหน่อไม้ก่อนฤดู ๕. การศึกษาการไว้จำนวนลำต่อกอ ที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มผลผลิตและคุณภาพไม้ ๖. การสร้างแปลงต้นแบบชุดเทคโนโลยีการ ป้องกันกำจัดโรคเน่าและแมลงศัตรูในสละ
	๒. ได้เทคโนโลยีการผลิต ตามระบบเกษตรอินทรีย์	เพิ่มผลผลิตในตลาด เกษตรอินทรีย์	๒. วิจัยและพัฒนาการปลูกระบบเกษตร อินทรีย์ - สละ - ว่านสาวหลง - เปราะหอม - ว่านนางคำ - ไม้
	๓. ได้ต้นแบบ เครื่องจักรกลเกี่ยวกับการ ผลิต เก็บเกี่ยว และแปร รูป	เกษตรกรและ ผู้ประกอบการนำ เทคโนโลยีและเครื่อง จักรกลไปใช้ได้อย่าง เหมาะสม	๓. วิจัยและพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิต เก็บเกี่ยว และแปรรูป - การศึกษาผลของอุณหภูมิและเวลาที่ เหมาะสมในการอบแห้งเยื่อหุ้มเมล็ดมะม่วง หิมพานต์ด้วยเครื่อง-อบแห้งลมร้อน - เครื่องเก็บเกี่ยว ตัด ฝ่า อบแห้ง ผลหมาก - เครื่องเก็บเกี่ยว ปลูก กระชับ

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนากลุ่มเกษตรกรและผู้ประกอบการ			
แผนงาน	เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	โครงการ/การทดลอง
สร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและผู้ประกอบการ	กลุ่มเกษตรกรและผู้ประกอบการมีความรู้และปฏิบัติตามระบบ GAP อินทรีย์ และ GMP ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	ได้กลุ่มเกษตรกรและผู้ประกอบการที่ได้รับการรับรองการผลิตพืชท้องถิ่นคุณภาพ และอินทรีย์เพิ่มขึ้น	๑. ส่งเสริมการใช้ระบบ GAP อินทรีย์และการตรวจรับรองสำหรับแปลงเกษตรกรที่ผลิตสับปะรดตราดสีทอง ฝรั่ง กล้วยไข่ และสละ ๒. ส่งเสริมการใช้ระบบ GMP และการตรวจรับรอง สำหรับโรงคัดบรรจุ กล้วยไข่

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การพัฒนาคุณภาพผลผลิต			
แผนงาน	เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	โครงการ/การทดลอง
ส่งเสริมการผลิตพืชท้องถิ่นคุณภาพ	๑. เพิ่มปริมาณและคุณภาพตามมาตรฐานส่งออก ๒. ได้เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยวในการผลิตพืชท้องถิ่นคุณภาพ ๓. ได้เทคโนโลยีการกำจัดศัตรูพืช ในการผลิต และหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อการส่งออก	๑. ได้กลุ่มผลิต พืชท้องถิ่นที่เข้มแข็งเพื่อการส่งออก ๒. เกษตรกรใช้เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยวในการผลิตพืชท้องถิ่นคุณภาพ ๓. เพิ่มตลาดส่งออกที่มีข้อบังคับด้านกักกันพืช	๑. โครงการส่งเสริมการรวมกลุ่มผลิตกล้วยไข่ สับปะรด สละ ฝรั่ง ให้มีความเข้มแข็ง ๒. โครงการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว กล้วยไข่ ฝรั่ง - การจัดการกล้วยไข่หลังการเก็บเกี่ยวเพื่อรักษาคุณภาพและปลอดภัยคาร์บอนดาซิมในการส่งออกปจัน (กวป.) ๓. โครงการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการกำจัดศัตรูพืชทางกักกัน กล้วยไข่(กวป.)

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การสร้างมูลค่าเพิ่ม			
แผนงาน	เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	โครงการ/การทดลอง
การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่และบรรจุภัณฑ์	ได้เทคโนโลยีการผลิตผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย	ผู้ประกอบการนำเทคโนโลยีการผลิตผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ไปใช้ได้หลากหลายมากขึ้น	๑. วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ - น้ำมันหอมระเหยว่านสาวหลง เปราะหอม ว่านนางคำ ลาน (เส้นใย) ๒. วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการใช้ประโยชน์จากวัสดุเหลือใช้ แบบ Zero waste - การศึกษาพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมในการผลิตแท่งเชื้อเพลิงชีวมวล

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การพัฒนาด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์เชิงรุก			
แผนงาน	เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	โครงการ/การทดลอง
๑.การวิจัยความต้องการตลาดเชิงลึก	ได้ฐานข้อมูลศักยภาพตลาดใหม่และขยายตลาดเดิม	เพิ่มตลาดใหม่ และขยายตลาดเดิม	- การสำรวจข้อมูลเชิงลึกด้านการตลาด หมาก
๒. ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์เทคโนโลยี/ผลผลิตและผลิตภัณฑ์	ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ /โครงการขับเคลื่อนฯ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาด้านนำเทคโนโลยีไปใช้และการตลาด	- มีเกษตรกรและผู้ประกอบการผลิตพืชท้องถิ่นเพิ่มขึ้น - มีผลผลิตและผลิตภัณฑ์ใหม่เพิ่มขึ้น	- การผลิตสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ฯ - สัมผัสกล้วยไข่ กระวาน ไม้ตงศรีปราจีน และสับปะรดตราดสีทอง

การดำเนินงานแผนงานวิจัย หรือโครงการวิจัยและพัฒนาพืชท้องถิ่นในเขตภาคตะวันออก ซึ่งต้องใช้ระยะเวลามากกว่า ๕ ปี ต้องวางแผนการวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วนอย่างครบวงจรตั้งแต่ ๑) **ต้นน้ำ** ซึ่งเกี่ยวข้องกับเกษตรกร และกลุ่มเกษตรกร โดยเน้นงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มปริมาณผลผลิตและผลผลิตที่มีคุณภาพ ปราศจากสารพิษตกค้าง รวมทั้งการรวบรวมคัดเลือกและขยายพันธุ์ดี ๒) **กลางน้ำ** ซึ่งเกี่ยวข้องกับกลุ่มเกษตรกร ผู้ประกอบการ ในการแปรรูป การสร้างมูลค่าเพิ่ม และพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือการใช้และพัฒนาเศษเหลือทิ้งจากเปลือก ต้นและ ใบพืชท้องถิ่นเพื่อให้เป็น zero waste ๓) **ปลายน้ำ** กลุ่มผู้ประกอบการเพื่อการส่งออก ซึ่งจะต้องมีการวิจัยและพัฒนาเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูล และส่งเสริมให้ได้รับการขึ้นทะเบียน GAP และอินทรีย์ รวมทั้งผ่านการรับรอง GMP และโรงคัดบรรจุผลไม้เพื่อการส่งออก (กล้วยไข่ สับปะรดตราดสีทอง) ซึ่งมีข้อมูล เงื่อนไข และขั้นตอนในการส่งออกไปในแต่ละประเทศที่มีรายละเอียดแตกต่างกันไป เพื่อช่วยเพิ่มศักยภาพในการส่งออกได้มากขึ้น